

7. Крупський І. В. Українська релігійно-церковна журналістика і проблеми національного державотворення / І. В. Крупський // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. – Львів, 1999. – Вип. 6. – С. 395-399.
8. Літопис книг : Державний бібліографічний покажчик України / Національне науково-виробниче об'єднання «Книжкова палата України» / Відп. за вип. З. П. Богачук; бібліограф-укл. Л. А. Кириченко; ред. А. В. Косюк. – К. : Вид-во «Час», 2009. – №1-16.
9. Моя перша Біблія : біблійні історії на всі часи : [для дітей мол. шк. віку] / за ред. Кетрін де Врайс; [пер. з англ. І. Багдасарян]. – Донецьк : ОБФ «Східноєвропейська місія», 2009. – 511 с.
10. Моя первая Библия : вечные истории для детей : [мл. шк. возраста] / за ред. Кетрін де Врайс; [пер. з англ. Т. Тютяевой]. – Донецьк : ОБФ «Восточноєвропейская мисия», 2009. – 511 с.
11. Офіційний веб-сайт Української Православної Церкви Київського Патріархату «Церква.info» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cerkva.info/uk/knygy.html>
12. Офіційний сайт Української Православної Церкви [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.orthodoxbook.org.ua/katalog_recens_rus.html
13. Православная книга России : читателю, автору, издателю [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pravkniga.ru/publics.html>
14. Самойлюк Т. А. Православная книга в Беларуси / Т. А. Самойлюк. – Мн. : Православное Братство в честь Святого Архистратига Михаила в г. Минске, 2005. – 127 с.
15. Скленар І. Сучасна церковна преса в Україні: головна проблематика / І. Скленар // Вісник Львівського університету. Сер. Журналістика. – Львів, 2003. – Вип. 23. – С. 257-269.
16. Юраш А. В. Тенденції становлення модерної релігійної преси: нова якість чи рецидив тоталітарного мислення? / А. В. Юраш // Вісник Львівського ун-ту. Сер. Журналістика. – Львів : Світ, 1993. – Вип. 18. – С. 22-31.

The modern tendencies of religious edition of books are analysed in Ukraine. The different aspects of functioning of religious literature are found out: genre-thematic, audience, linguistic.

Key words: religious communication, religious edition of books, conceptions, genre-thematic aspect, moral-ethics problems.

УДК 655.4

Р. С. Самотий, І. П. Паров'як

*Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів*

ОРГАНІЗАЦІЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО КНИГОВИДАННЯ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ (ДОСВІД ВИДАВНИЦТВА ЛЬВІВСЬКОЇ ПОЛІТЕХНІКИ)

На прикладі Видавництва Львівської політехніки показано сучасний стан університетського книговидання в Україні. Підкреслено проблемні питання і шляхи їх розв'язання.

Ключові слова: Видавництво Львівської політехніки, університетське книговидання, книгорозповсюдження, автор і видавництво, електронне видання.

Особливості видавничої справи у вищих навчальних закладах тісно пов'язані з прогресом освіти і науки, адже книгодрукування з перших кроків виконувало функцію обслуговування університетів.

Сьогодні у цілому світі функціонує понад 1000 університетських видавництв. Вони сприяють розповсюдженню і промоції наукових досліджень, збагачують систему знань актуальною інформацією і часто визначають динаміку розвитку окремих галузей наук, оскільки традиційний видавничий сектор не завжди може задовольнити потреби суспільства у науковій літературі.

Видавничі осередки, створені в середині 90-х років ХХ ст., функціонують практично в усіх державних і недержавних вищих закладах освіти України.

Проблеми розвитку і функціонування університетських видавництв почали привертати увагу дослідників. Однак спостереженням за діяльністю книговидання у навчальних закладах займалися порівняно небагато українських учених. Історичний аспект висвітлював Я. Ісаєвич (2002) [1]; різнопланові питання, пов'язані з формуванням університетської книги, розглядала Л. Головата (1992) [2]; сучасні проблеми і порівняльний аналіз українського та зарубіжного університетського книговидання здійснює Н. Зелінська (2005) [3]; історії видавничої справи у Київському університеті присвячено монографію М. Тимошика (1999) [4]; дослідження видавничої діяльності Львівської політехніки покладено в основу дисертації Р. Самотий (2008) [5]. Висвітлення особливостей досліджуваної проблеми запропонували Ж. Ковба (2010) [6] і С. Буряк (2010) [7].

Сьогодні, коли навчальний заклад стає суб'єктом ринку освітніх послуг, перед нами повстає завдання постійно здійснювати аналіз досвіду університетського книговидання з метою вивчення процесів, які відбуваються у ньому в процесі трансформації суспільства. Таким чином, досліджувана тема набуває **актуальності**.

Видавництво Львівської політехніки – це середнє за потужністю книжково-журнальне видавництво, що має у своєму складі редакційно-видавничий відділ, комп'ютерний і поліграфічний центри, відділ маркетингу та розповсюдження, центр прикладних інформаційних технологій і виконує широкий спектр редакційно-видавничих, додрукарських та поліграфічних робіт. Натепер вийшло друком понад 800 видань. Упродовж року у видавництві виходить близько 100 назв книжкових видань – монографій, підручників, посібників, близько 300 назв навчально-методичної літератури – конспектів лекцій, методичних вказівок, лабораторних робіт, практикумів.

Основним принципом формування репертуару Видавництва Львівської політехніки і головною концепцією в розробленні власної видавничої програми є забезпечення книжкового ринку України навчальною технічною книгою українською мовою. В університетському видавництві друкується студентський тижневик «Аудиторія». Крім того, воно випускає бланкову продукцію.

Протягом останніх п'яти років кількість видань зростала, сягнувши найвищої точки у 2010 р. – понад 100 назв. Аналізуючи репертуар видавництва, спостерігаємо пріоритет випуску навчальної та наукової літератури.

На початках розгортання діяльності видавництвом розроблено серію навчальної літератури «Математика для інженерів». Характерною особливістю цих видань є те, що більшість з них має гриф Міністерства освіти і науки України. Все видове розмаїття навчальної літератури з математики, (а згодом і фізики): навчальні посібники, збірники задач, курси лекцій, практикуми – знаходить свого читача на всій території України.

Однак, у репертуарі видавництва переважають наукові видання (монографії, збірники наукових праць, Вісник Національного університету «Львівська політехніка», який виходить у 23 тематичних випусках, міжвідомчі науково-технічні збірники («Вимірювальна техніка та метрологія», «Геодезія, картографія і аерофотознімання», «Автоматизація виробничих процесів у машинобудуванні та приладобудуванні», «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку»), журнали («Chemistry and Chemical Technology», «Сучасні досягнення геодезичної науки та виробництва», «Педагогіка і психологія професійної освіти»), матеріали конференцій, тези доповідей. Важливим напрямком у діяльності видавництва є випуск вузькоспеціалізованих книг з різних галузей наук.

Розширюючи репертуарну палітру, видавництво готує довідкові видання, у т.ч. термінографічну серію «СловоСвіт». Чільне місце серед довідкових видань займають випуски біо- і бібліографічних покажчиків учених Львівської політехніки. Видавництво випускає також науково-популярну літературу, різноманітні ювілейні довідники, буклети, календарі. У 1999 р. здійснено спробу випуску художньої літератури.

Від початку 2000-х років продукція видавництва виходить за межі України. Одним із останніх проектів став випуск польською мовою підручника О. Дорожинського «Fotogrametria» (2009).

Видавництвом виробляється власна система промоції і поширення книги. Від 1999 р. Видавництво Львівської політехніки – учасник Форуму видавців у Львові, бере участь у виставках «Книжковий світ», «Світ книги» та ін. У 2007 р. Видавництво Львівської політехніки взяло участь у I Міжнародному форумі «Інформаційне забезпечення навчального процесу у вищій школі» (Одеса). У 2008 р. у Всеукраїнському рейтингу «Книжка року» перемогла монографія професора Б. Черкеса «Національна ідентичність в архітектурі міста». У 2010 р. книги Видавництва здобули визнання одразу двох престижних форумів – Форуму видавців у Львові і Всеукраїнського конкурсу «Університетська книга».

Видавництво розробляє низку заходів щодо просування своєї продукції: випускаються рекламні буклети, каталоги. Рекламні матеріали надсилаються до критико-бібліографічних видань: «Книжковий огляд», «Книжничек-ревізю», «Nova-книга», «Критика». Підтримуються зв'язки з іншими навчальними закладами, книготоргівельною мережею у Львові, Києві, Харкові, Донецьку, Івано-Франківську, Кривому Розі та ін.

Запроваджено дисконтну програму для клієнтів видавництва. Найчастіше нею користуються студенти. Діють купони на знижки при купівлі продукції видавництва, картка постійного клієнта, знижки гуртовим покупцям.

У зв'язку з тим, що існують проблеми, пов'язані із налагодженням співпраці з книготоргівельною мережею (яка неохоче бере для реалізації декілька примірників вузькоспеціалізованої літератури, причому диктує свої вимоги, не працює з асортиментом, не займається рекламою цих видань), у 2008 р. Видавництво Львівської політехніки відкрило першу власну книжкову крамницю. Сьогодні на території кампусу Національного університету «Львівська політехніка» всі охочі мають змогу придбати продукцію видавництва у чотирьох книгарнях.

З нагоди 15-річчя Видавництва Львівської політехніки у 2008 р. вийшов перший випуск інформаційного бюлетеня Видавництва Львівської політехніки «Пан Книгар». У ньому читач знаходив інформацію про книжкові новинки, тематичні добірки з різних ділянок знань, зустрічі, акції, знижки. Бюлетень планувалося випускати у світ як додаток до періодичних видань Політехніки. Однак видавництво вирішило піти іншим шляхом і створити більш сучасний засіб популяризації видавничих проектів – власну web-сторінку. На сайті видавництва <http://vlp.com.ua> користувачі мають змогу: ознайомитися з репертуаром видавництва від 2003 р.; отримати докладну інформацію про нові книжки; читати навчально-методичну літературу з усіх дисциплін; знайомитися з найцікавішими книгами у рубриці «Промоція»; переглядати повні тексти статей з наукових збірників, що готує Національний університет «Львівська політехніка», інших фахових видань у рубриці «Наукова періодика».

З інтернет-сторінки Видавництва користувач має змогу замовити і придбати потрібну книгу, або ж, якщо наклад вичерпано, скористатися послугою «друк на замовлення» («Print-on-Demand»).

Видання технічної, фахової книги пов'язано з певними проблемами: досить вузьким колом авторів-спеціалістів, здатних якісно підготувати наукове чи навчальне видання; високою собівартістю виготовлення видання і дуже малим накладом, тобто нерентабельністю його виробництва; відсутністю єдиного інформаційного поля на ринку видань, недостатньою державною підтримкою, пасивністю наглядових органів за фінансуванням, законодавчими перепонами, непродуманою податковою політикою; комплексом завдань, пов'язаних з матеріально-технологічним забезпеченням [8, с. 295].

Перевагами видавництва при вищих навчальних закладах є те, що вони мають полегшений доступ до авторів, насамперед викладачів та дослідників університету, кваліфікованих рецензентів, можливість безкоштовного рекламування своїх здобутків у виданнях закладу та під час різних наукових заходів, прямі фінансові субсидії, використання студентства як головного сектору збуту та ін. [9].

Водночас навколо університетського книговидання існує комплекс проблемних питань і завдань, які вимагають свого вирішення. Світовий досвід книговидання переважно професійної літератури концентрується навколо університетів. Його особливістю є те, що воно покликане забезпечувати навчальною літературою навіть невелику кількість студентів.

Традиційно науковому книговиданню притаманне вузьке коло читацької аудиторії і малі тиражі видань. Стандартний наклад наукової книги 1000 примірників, наклад університетських видань ще менші – 300–500 примірників (і навіть від 100 примірників), що збільшує вартість такого видання. Отже, виникає проблема зменшення собівартості видання.

Інша проблема існує серед невеликих видавництв вищих навчальних закладів, які видають літературу мінімальними накладками, розповсюджуючи її виключно серед свого контингенту студентів, оскільки викликає сумнів якість наукових досліджень, викладених у таких виданнях.

Організація університетського книговидання України має специфічні риси, адже планування, затвердження та експертне оцінювання для різних видів майбутніх видань здійснюють Міністерство освіти і науки або Вчені ради, науково-методичні комісії, редакційні комісії при наукових частинах окремих навчальних закладів. Відповідно відкривається бюджетне фінансування на видання літератури. Але оскільки не існує чітких уніфікованих вимог до написання наукових і навчальних видань, відсутня координація і загальний контроль з боку Міністерства освіти і науки над якістю репертуару, різні видавництва видають літературу з популярної тематики, наприклад, ряду гуманітарних напрямків або з економіки по 10 назв з однієї теми з грифом Міносвіти.

Важливим організаційним моментом університетського книговидання є необхідність координації між видавництвами вищих навчальних закладів видавничих програм і об'єднання зусиль для створення якісної навчальної та наукової літератури.

Загальна політика університетського книговидання формується керівництвом навчального закладу – сьогодні видавничо-поліграфічна база повинна бути вигідною, приносити прибуток як бізнес, сприяти популяризації наукового потенціалу навчального закладу. *Проблема поширення університетської книги полягає в її якості, ціні та доступності.*

За сучасних підходів щодо організації роботи видавництва навчального закладу – воно може приносити прибуток. Необхідно враховувати наклад видань, попит на конкретне видання, адже велика кількість незапитаних видань лежить у бібліотеках або в самих авторів.

Сьогодні наукова та навчальна книга в електронній формі конкурує з традиційною друкованою літературою. Отже, важливо враховувати сучасний стан інформаційного простору навчального середовища.

Університетське видавництво повинно доповнювати традиційний видавничий сектор, а не бути його прямим конкурентом. Звичайно, університетським видавництвам необхідно працювати за законами комерції. Але вони повинні бути готовими присвятити частину праці довгостроковим проектам, допомозі авторам-початківцям, виданням рідкісними і «мертвими» мовами, і насамкінець, оцінювати рукописи за науковою цінністю, а не тільки з комерційної вигоди [10].

Як згадувалося вище, існують проблеми, пов'язані з книгорозповсюдженням, адже магазини не зацікавлені «брати» наукову літературу, пропагувати вузькоспеціалізовану університетську книгу, оскільки орієнтовані на прибутки від бестселерів. Звідси виникає необхідність проведення університетськими видавництвами маркетингових досліджень, спрямованих на вивчення потреб ринку і читацької аудиторії. Додатково видавництво при вищому навчальному закладі може взяти на себе роль вивчення потреб попиту ринку на види спеціальної літератури, розроблення методик наукового редагування, маючи досвід роботи в окремих вузьких ділянках галузевої літератури.

Сьогодні надзвичайно актуальним є вплив на видавничий процес нових інформаційних технологій, пов'язаний у першу чергу з поширенням досвіду роботи у віртуальному середовищі. Наукова книга на паперовому носії втрачає свою цінність. Натомість зростає кількість інтерактивних навчальних видань, наукових журналів у електронній формі або на електронному носії. Постає комплекс питань, і насамперед – захисту авторського права, що потребує окремого розгляду. Інше питання – з галузі психофізіології: чи наступні покоління студентів використовуватимуть електронні видання?

Однак належить зауважити, що світова тенденція надання переваги використанню видань у електронному вигляді поширюється переважно на літературу із суспільно-політичних наук, а на науково-технічну літературу

– меншою мірою. Для науково-технічної, а особливо навчальної літератури, використання електронних носіїв обґрунтовується доцільністю видання на дисках у гіпертекстових технологіях навчально-методичних додатків до видання, на яких вміщено інтерактивні лабораторні роботи чи практичні завдання, що більшою мірою сприяють засвоєнню матеріалу.

Наступним важливим питанням є взаємодія авторів та університетського видавництва. Автору-науковцю важко побудувати довгострокові відносини з комерційним видавництвом, оскільки директори видавництв, що мусять враховувати позицію інвесторів та кар'єрні міркування, зосереджуються на отриманні за недовгий час прибутку, а не на довгострокових наукових проєктах.

Проблемою є якість видань: науковий рівень, відповідність змісту сучасним вимогам, професійна відповідальність авторів за їх створення. Існує дефіцит висококваліфікованих авторів, знизився авторитет ученого, мізерні гонорари за видану працю не стимулюють авторів до підготовки наукових праць.

Постає й інше питання – підготовки автора. Згадуються історичні традиції, коли найкращі студенти та аспіранти на зламі XIX і XX ст. опрацьовували і видавали автолітографським способом конспекти лекцій викладачів. Сьогодні важливим є тандем автора і видавництва. Наприклад, існують проблеми у підготовці навчально-методичних видань. Не завжди науковець-спеціаліст одночасно володіє словом. У таких випадках редакційний відділ видавництва проводить кропітке мовностилістичне опрацювання наданих текстів. Цій проблемі видавництво приділяє велику увагу, адже видання адресуються насамперед читачеві-студенту.

Багатьом авторам бракує вміння освоїти і працювати в інтерактивних технологіях (наприклад, щоб підготувати згадувані вище додатки-диски з лабораторними роботами, або для підготовки авторського оригіналу математичних і технічних текстів з використанням формул, із застосуванням мови розмітки даних LaTeX (LaTeX)).

Наступна проблема – фінансування видавничих програм. Проводячи історичні паралелі, слід зазначити, що частина видавничих проєктів, як і в XIX ст., реалізується завдяки допомозі спонсорів або коштами самого автора. Отже, підсумовуючи, співпраця з вдало вибраним авторським середовищем є гарантією успіху видавництва і успішної реалізації його видавничої програми.

Актуальним залишається питання взаємодії та координації діяльності бібліотеки навчального закладу та університетського видавництва, особливо при запровадженні інформаційних технологій та зростанні кількості електронних видань. Або створення у бібліотеці наукового дискусійного клубу, важливого для формування поколінь нових авторів.

Отже, перед видавництвом Львівської політехніки, як і перед багатьма університетськими видавництвами, під впливом швидких змін у сфері соціальних комунікацій постає багато загальнокультурних, економічних та організаційних завдань до розв'язання.

Список використаних джерел

1. Ісаєвич Я.Д. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми / Я.Д. Ісаєвич. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. – 520 с.
2. Головата Л.В. Університетская книга: социокультурные и типологические аспекты формирования : автореф. дис... канд. филол. наук / Л.В. Головата. – М., 1992. – 18 с.
3. Зелінська Н.В. Видавництво вищого навчального закладу: «своє» місце у структурі галузі ? / Н. В. Зелінська // Квалілогія книги: Тези Міжнар. наук.-практ. конф. – Львів : Українська академія друкарства, 2005. – С. 3-6.
4. Тимошик М. Її величність — книга. Історія видавничої справи Київського університету. 1834–1999. – К. : Наша культура і наука, 1999. – 308 с.
5. Самотий Р.С. Видавнича діяльність Львівської політехніки: структура, постаті, репертуарна політика (1844–1944). : автореф. дис. ... канд. наук із соц. ком. : спец. 27.00.05. / Р.С. Самотий ; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2008. – 20 с.
6. Ковба Ж.М. Проблеми випуску та поширення навчальної вишівської книги / Ж.М. Ковба // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2010. – №2. – С. 62-66.
7. Буряк С.В. Видавнича діяльність провідних університетів: огляд минулого і сучасний стан / С.В. Буряк // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2010. – №2. – С. 67-72.
8. Самотий Р. Проблеми і перспективи діяльності видавництва при вищому навчальному закладі (на прикладі Видавництва Національного університету «Львівська політехніка») / Р. Самотий // Вісник Дніпропетровського університету: Літературознавство. Журналістика. – Вип. 6. / За матер. конф. «Масова комунікація в Україні та інформаційний виклик XXI століття». – Дніпропетровськ, 2003. – С. 294-299.
9. Зелінська Н.В. Університетське видавництво вчора, сьогодні, завжди? / Н.В. Зелінська // Друкарство. – 2005. – №6. – С. 14-17.
10. Беккер-Нильсен Т. Университет как издатель / Беккер-Нильсен Т. // Эффективное книгоиздание: сб. статей. – М. : Весь мир, 2002. – С. 102-107.

The current state of university book publishing in Ukraine has been shown on the example of Lviv Polytechnic publishing house. The problems and ways of solving them have been emphasized.

Key words: Lviv Polytechnic publishing house, university publishing, book distribution, author and publishing, electronic publication.